

HZ.AİŞE'NİN EVLİLİK YAŞI ETRAFINDAKİ TARTIŞMALAR*

Suzan YILDIRIM
Din Hizmetleri Uzmanı

Discussions on the Age of Marriage of Aisha

In this article, the issue of how old Aisha, the third wife of the Prophet Muhammad, was when she got married has been dealt with. First, Arab custom regarding the age of marriage has been put forward. Secondly, the account in hadith collections and siyar (The biography of the Prophet) works have been scrutinized. Both classical Islamic scholars and modern scholars differ in their approaches to the issue of the age of Aisha when she was engaged and married. Lastly, we drew attention to the fact that our prejudices and worldviews have an effect on our perception of the historical events and facts.

GİRİŞ

Evlilik yaşı, evlilik şekli ve kuralları, adet ve uygulamaları kültürlere, toplumlara ve dinlere göre farklılık arz etmektedir. Hz.Peygamber'in Hz.Aişe ile evliliği, günümüzde özellikle Hz.Aişe'nin yaşından dolayı eleştirilere maruz kalmıştır. Hz.Aişe ile ilgili açıklamalara geçmeden önce Cahiliyye Araplarında, Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve diğer bazı toplumlarda kadının evlilik yaşı hakkında kısaca bilgi vermemiz, konuya biraz açıklık getirebilir.

Cahiliyye Arap toplumunda erkekler gibi kadınlar da, hürler ve köleler olmak üzere iki sınıftan meydana geliyordu. Sosyal hayatta bu iki kadın sınıfı arasında çok büyük farklar bulunmasına rağmen, hür kadınların konumu -Mekke, Yesrib ve Taif gibi şehirlerin eşraf kızları, toplum içinde mevki sahibi olsalar da- erkeklerle eşit seviyede değildi.¹ Mekke'de yaşayan Arapların kendilerine

* Bu makalenin aslı Yüksek Lisans seminer çalışmasıdır.

¹ Günaltay, M. Şemseddin, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1997, s. 119-120; Altıntaş, Ramazan, *Bütün Yönleriyle Cahiliye*, Ribat Yayınları, Konya (t.y.), s.205.

mahsus evlenme ve düğün törenleri vardı.² Rivayetlere göre Kusay Mekke'ye hâkim olduktan sonra Kureys'i toplayarak Mekke'de bir bina yaptı. Dâru'n-Nedve adı verilen bu binada Mekke'nin büyükleri, kabile reisleri toplanır; şehrin işlerini konuşur; savaş-barış gibi önemli konularda kararlar alır; ayrıca rivayetlere göre Kureys gençlerinin nikâhları burada kıyılırdı.³ Hatta Mekkeliler ergenlik çağına gelmiş kızlarının, evlilik yaşına geldikleri anlamına gelen elbise giydirmiş işini Dâru'n-Nedve'de yaparlardı.⁴ Evlenecek erkek veya erkeğin velisi, kızı velisinden ister, kızın verilmesi kararlaştırılırsa mehir tayin edilir, evlenme gerçekleşirdi. Çoğu zaman kızın rızası aranmaksızın⁵ babası ya da velisi, kızın bu evliliği isteyip istemediğine, erkeğin yaşlı olup olmadığına bakmadan kızı istediği erkeğe verebilirdi.⁶ Bu bölgede kızlar genellikle 12 yaşına basmadan evlendirilir; ancak çocuk doğurduktan sonra aileye dahil edilir, eğer çocuk doğurmadan ölürlerse kocasına başsağlığı dilenmezdi.⁷

Ehl-i Kitaba gelince, Yahudilikte evliliğin sahih olabilmesi için kızların 12, erkeklerin 13 yaşında olmaları gerekmektedir ki bu yaşlar, Yahudilerde bülûğ çağına erme yaşlarıdır.⁸ Hıristiyanlarda ise, evlenme yaşı zamana ve ülkelere göre değişmektedir. Roma ve Eski Kilise Hukukunda evlenme yaşı kız için 12, erkek için 14 iken, Yeni Kilise Hukukunda kız için 14, erkek için 16 olarak belirlenmiştir.⁹

Bizans imparatoru Yuannis'in 10 yaşındaki kızını Orhan Bey'in oğlu Halil ile evlendirmesi,¹⁰ farklı toplum ve kültürlerde tarih boyunca kadınların küçük yaşta evlendiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Dahası kadınların erken yaşlarda evlenmesi sadece geçmişte, bazı toplumlarda ve dinlerde değil, günümüzde de Asya'da, Avrupa'da, özellikle Portekiz ve İspanya'da, hatta Birleşik Amerika'nın uzak, dağlık bölgelerinde hala görülebilen bir uygulamadır.¹¹ Örneğin Doğu Avrupa'da Çingenelerin evlenmeden üç-dört yıl önce, dokuz yaşında çocuklarını nişanladıkları bilinmektedir.¹²

² Savaş, Rıza, *Hız Muhammed Zamanında Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul 1992, s. 130-131.

³ Heykel, Mehmet Hüseyin, *Hız Muhammed Mustafa*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1948, s. 85; Günaltay, s. 56.

⁴ Günaltay, s. 56; Savaş, Rıza, *Hız Muhammed Zamanında Kadın*, s. 37; Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Darunnedve", *T.D.V.İ.A.*, İstanbul, 1993, VIII, 556.

⁵ Ateş, Ali Osman, *İslam'a Göre Cahiliyye ve Ehli Kitap Örf ve Adetleri*, Beyan Yayınları, İstanbul 1996, s. 281.

⁶ Çağatay, Neşet, *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 35-36.

⁷ Özeydin, Abdülkerim, "Arap", *T.D.V.İ.A.*, İstanbul, 1991, III, 321.

⁸ Ünal, Asife, *Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam'da Evlilik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 22.

⁹ Ünal, s. 80-81.

¹⁰ Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, (t.y.), I, 139.

¹¹ Aişe Abdurrahman, *Rasûlullah'ın Annesi ve Hanımları*, Çev. İsmail Kaya, Uysal Kitabevi, Konya 1994, s. 240.

¹² Abdallah, Usame, "My Response to the 'Child Molester' Lie Against Our Beloved Prophet Muhammad," <http://answering-christianity.com/aisha.htm> (erişim tarihi: 15.04.2004).

A. Hz.Peygamber'in Hanımlarından Hz.Aişe

Hız.Peygamber, değişik kabile ve milletlerden 12 kadınla evlilik yapmıştır. Bunlardan beş tanesi Kureyşli olup, Hz.Aişe de Kureyş'in Teym kolundandır.

Hız.Peygamber, Hz.Aişe dışında, Hatice bt. Huveylid, Sevde bt. Zem'a, Hafsa bt. Ömer, Zeyneb bt. Huzeyme, Ümmü Seleme bt. Ebi Ümeyye, Zeyneb bt. Cahş, Cüveyriye bt. el-Hâris, Safiyye bt. Huyey, Ümmü Habîbe bt. Ebî Süfyan, Mısırlı Mariye ve Meymûne bt. el-Hâris ile evlenmiştir.¹³

Hız.Aişe'nin babası Ebû Bekr b. Ebi Kuhâfe, Teymoğullarından; annesi Ümmü Rûmân bt. Âmir, Kinâne'dendir.¹⁴ Ünvanı Ümmü'l- Mü'minîn, künyesi, Ümmü Abdillâh, lakabı Hümeyrâ'dır.¹⁵

Arap toplumunda insanların yaşı genelde tahmini olarak biliniyordu. Ancak bu yolla yaşın ve doğum tarihinin tam olarak tespiti gerçekten güçtür. Hz.Aişe'nin vefat tarihinden yaşı çıkarıldığında yaklaşık olarak doğum tarihi bulunabilir. Kaynaklarda Hz.Aişe'nin ölüm tarihi H. 56–59, ölüm yaşı 65–67 arasında değişmektedir.¹⁶ Bu yüzden Hz.Aişe'nin doğum tarihini tespit etmek zordur. Hz.Aişe'nin doğumu, Hz.Peygamber'le evliliğini dokuz yaş olarak kabul edenlere göre bi'setten dört yıl sonra,¹⁷ evliliğini 17–18 kabul edenlere göre ise bi'setten öncedir.¹⁸

Babası İslâm'a ilk giren erkek olduğu için Hz.Aişe, çok küçük yaşlardan itibaren İslâm terbiyesi olarak yetişmiştir. Oyun oynamayı çok seven bir çocuktur. "Evimizde Allah Resulü ve Ensar'dan bazı kadın ve erkekler toplandılar. Ben iki hurma dalı arasında salıncakta sallanırken annem beni alıp, saçlarımı düzeltti, yüzümü sildi ve beni içeri soktu, artık bunlar senin ailen diyerek beni Peygamber'in yanına götürdü."¹⁹ rivayetini Hz.Aişe'nin evlenme yaşını dokuz kabul edenlere göre değerlendirirsek, bu yaş oyun oynayan bir çocuk yaşıdır. Aynı rivayetten hareketle Hz.Aişe'nin evlenme yaşını daha büyük kabul edersek, bundan Hz.Aişe'nin oyun oynamaktan çok zevk alan, genç bir kız olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Kaldı ki, Hz.Aişe Hz.Peygamber'le evlendikten sonra da kız arkadaşları²⁰ ve oyuncakları²¹ ile oynamaya devam etmiştir. Hz.Aişe'nin oyundan zevk aldığını bilen Hz.Peygamber daha sonraki dönemlerde de Hz.Aişe ile beraber koşu yapacak²² ve Mescid-i Nebevi'de savaş oyunu oynayan Habeşli

¹³ Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1990, II, 676–691; Kazıcı, Ziya, *Hız.Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı*, Çağ Yayınları, İstanbul 1991, s. 73–331; Aişe, Abdurrahman, s. 399–400.

¹⁴ Muhammed b. Sa'd (230/845), *et-Tabakatu'l-Kübra*, Dâru Sâdır, Beyrut, (t.y.), VIII, 58; Kazıcı, s. 123.

¹⁵ Nedvi, Seyyid Süleyman, *Hız.Aişe*, Çev. Ahmet Karataş, Timaş Yayınları, İstanbul 2003, s. 19.

¹⁶ Azimli, Mehmet, "Hz.Aişe'nin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkmazı", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, Ankara 2003, sayı I, s. 30.

¹⁷ Şulul, Kasım, *Hız.Peygamber Devri Kronolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2003, s. 138.

¹⁸ Öztürk, Y. Nuri, *Asrı Saadet'in Büyük Kadınları*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1998, s. 33.

¹⁹ Aişe Abdurrahman, s. 250.

²⁰ İbn Sa'd, VIII, 61.

²¹ İbn Sa'd, VIII, 62.

²² Aşık, Nevzat, *Hız.Aişe'nin Hadisçiliği*, Öğrenci Basımevi, İzmir 1987, s. 15.

köleleri birlikte seyredeceklerdir.²³

Hz.Hatice vefat ettikten sonra Havle bt. Hakim, yalnız kalan Hz.Peygamber'e dullardan Sevde ve bekarlardan Aişe ile evlenebileceğini teklif eder. Hz.Peygamber bu iki teklifi onaylar ve Havle'yi kendi adına elçi olarak gönderir.²⁴ Ebû Bekr, önce "kardeşinin kızıyla nasıl evlenir?" düşüncesiyle tereddüt eder, daha sonra bu kardeşliğin "din kardeşliği" olduğunu ve evliliğin haram olmadığını öğrenince,²⁵ kızını Hz.Peygamber'e beş yüz dirhem mehir ile nikâhlar.²⁶ Hicret'ten iki yıl önce gerçekleşen bu nikâh / nişan, Hz.Peygamber ve Mekkeli Müslümanların Medine'ye hicretinden bir süre sonra da zıfâf ile tamamlanacaktır.

Hz.Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra Mescid-i Nebevi inşa edildi ve eşleri için de mescide bitişik odalar eklendi. İşte bu odalardan birisi de Hz.Aişe içindi.²⁷ Hicret'ten yedi-sekiz ay sonra Ebû Bekr, Hz.Peygamber'e, Aişe'yi niçin yanına almadığını sorar ve mehir verecek durumu olmadığını öğrenince, O'na borç para verir. Bu borç para ile Hz.Aişe'nin mehri ödenir ve evlilik gerçekleşir.²⁸ Evlilik merasimi, gayet sade bir şekilde yapılmıştır.

B. Hz.Aişe'nin Evlenme Yaşıyla İlgili Tartışmalar

Hz.Aişe, Hz.Peygamber'in hanımları içinde, siyasi liderliği,²⁹ ilmi konulardaki dirayeti, hadis rivayetinde sahabeye yönelttiği eleştirileri³⁰ ile hakkında müstakil kitaplar yazılacak kadar³¹ tarih boyunca kendinden söz ettirmiştir. Ancak Hz.Peygamber'i eleştirmek isteyenler, bilhassa Hz.Aişe'nin evlenme yaşını gündeme getirerek, O'nun çocuk yaşta bir kızla evlendiğini, hatta "oyun çocuğu"³² ile evlenecek kadar kadınlara düşkün³³ olduğu şeklinde iddialar ileri sürmüşlerdir.

İnceleyebildiğimiz kadarıyla, ilk dönem kaynaklarında Hz.Aişe'nin genellikle altı yaşında nikâhlanıp, dokuz yaşında zıfâfa girdiği³⁴ rivayet edilir. Yine aynı

²³ Fayda, Mustafa, "Aişe", *T.D.V.İ.A.*, İstanbul, 1989, II, 202.

²⁴ Aişe Abdurrahman, s. 235.

²⁵ İbn Sa'd, VIII, 59; Aişe Abdurrahman, s. 236.

²⁶ İbn Sa'd, VIII, 59.

²⁷ Aişe Abdurrahman, s. 249.

²⁸ İbn Sa'd, VIII, 63; Nedvi, s. 44.

²⁹ Abbott, Nabia, *Hız Muhammed'in Sevdiği Eşi Aişe*, Çev. Tuba A. Hasdemir, Yurt-Kitap Yayın, Ankara 1999, s. 166.

³⁰ Zerkeşi, Bedruddin (794/1392), *Hız Aişe'nin Sahabeye Yöneltiltiği Eleştiriler*, Çev. ve Düzenleyen: Bünyamin Erul, Kitabiyat Yayınları, Ankara 2002, s. 19.

³¹ Ebû Mansur el-Bağdadî, *Reddu'l-'ukuli't-taişe bi zikri ma'stedrekethu Aişe*; Zerkeşi, *el-İcabe*; Suyûtî, *'Aynu'l-isabe*; Said el-Efgani, *'Aişe ve's-Siyâse*.

³² Dursun, Turan, *Din Bu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2000, I, 26.

³³ Dursun, Turan, *Din Bu*, IV, 97-98.

³⁴ İbn İshak, (151/768), *es-Sire*, tah. Muhammed Hamidullah, Hayra Hizmet Vakfı Yayınları, Konya 1981, s. 239; İbn Sa'd, VIII, 58-60; Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (256/870), *Sahih*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1991, *Nikâh*, 39-40; Müslim b. el-Haccac (261/874), *el-Camiu's-Sahih*, Çev. Ahmet Davudoğlu, Sönmez Yayınları, İstanbul 1983, *Nikâh*, 69-72; Belazurî, Ahmed b. Yahya b. Cabir (279/892), *Ensâb*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1996, II, 38; İbn'ül-

Dipnot devamı →

kaynaklarda altı veya yedi yaşında nikâhlanıp dokuz yaşında zifafa girdiği³⁵ ya da yedi yaşında nikâhlanıp dokuz yaşında veyahut yedi yaşında nikâhlanıp 10 yaşında zifafın gerçekleştiği³⁶ zikredilir. Daha sonraki kaynaklar, yorum yaparak Hz.Aişe'nin evlenme yaşını 17-18'e çıkartsalar da, ilk dönem kaynakları nişanın altı, evliliğin ise dokuz yaşında olduğu noktasında hemfikir gibidirler.

Hız.Peygamber'in Hz.Aişe ile evliliği anlatılırken "Peygamber küçücük bir kız olan Hz.Aişe ile gerdeğe girdiğinde"³⁷ "Kocasının evine giden bu küçük kıza oyuncaklarını ve bebeklerini verdiler"³⁸ "Oyun oynamaktan hoşlanan bu çocuk, Allah'ın yaşlanmakta olan Peygamberinin eşi oldu"³⁹ "Aişe Peygamber karısı olsa da hala çocuktu ve çocukça şeyleri de terk etmeye hazır değildi. Yaşlı Muhammed bunu anlamış ve olayı kendi akışına bırakmıştır. Peygamber eve geldiğinde "çocuk – karısını" oyuncaklarıyla meşgulken görür, bazen kendisi de onunla oynardı"⁴⁰ şeklindeki ifadeler kullanılarak Hz.Aişe'nin çocukluğunu doya doya yaşayamadan evlilik gibi çok ciddi ve ağır bir sorumluluk altına alınmasına rağmen, evlendikten sonra da arkadaşlarıyla ve bebekleriyle oynamaya devam ettiği, evliliğin önemini ve ciddiyetini kavrayamadığı şeklinde eleştiriler ileri sürülmüştür. İlhan Arsel de farklı bir bakış açısıyla konuya şöyle yaklaşır: "Yaşlı erkekle evlenen kız çocukları kocasını baba gibi görerek ve ona kötü körtüne bağlanarak hayat boyu sürecek köleliğe erken yaşta evlilikle adım atarlar."⁴¹ Dahası "kız çocuğunun çok küçük yaşta evlendirilip eve kapatılması, onu çok şeyden mahrum etmek, ezmek, şahsiyetini yok etmek, Şeriat'a göre sosyal düzenin bir gereğidir ve Müslüman toplumların geri kalmalarının nedenlerinden biridir. Kızların erken evlendirilerek kocalarının kölesi durumuna getirilmeleri, sosyal hayattan uzak tutulmalarının toplumun ilerlemesine engel teşkil ettiğini" savunan⁴² İlhan Arsel, bizzat Hz.Peygamber'in Hz.Aişe ile evlenerek bu konuda topluma örnek olduğunu ve sözleriyle de bunu tavsiye ettiğini ifade eder.

Hız.Aişe'nin evliliğine savunmacı yaklaşanları da iki grupta ele alabiliriz. Birinci gruptakiler Hz.Aişe'nin evlenme yaşını dokuz kabul edip savunanlar, ikinci gruptakiler ise Hz.Aişe'nin evlenme yaşını 17-18'e çıkartarak savunanlardır.

Birinci gruptakiler, rivayetleri olduğu gibi alıp, bir kızın altı yaşında nikâhlanıp dokuz yaşında zifafa girmesinde herhangi bir problemin olmadığını, o toplumda küçük yaşta evliliklerin örfe uygun ve normal olduğunu⁴³ iddia ederler. Çünkü sıcak bölgelerde iklim şartları gereği Arap kadınlarının kendilerine has bir şekilde çabucak geliştikleri, çok erken yaşlarda ergen oldukları, hatta bu

→ →

Esir, İzzuddin Ebu'l-Hasan b. Ebi'l-Kerem (630/1233), *Üsdü'l Gabe*, Beyrut 1996, V, 205.

³⁵ İbn Sa'd, VIII, 60; İbn Habîb, Ebu Cafer Muhammed b. Habîb (245/859), *Kitabu'l-Muhabber*, Beyrut (t.y.), I, 80-81; İbnü'l-Esir, V, 501-502.

³⁶ İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik (218/833), *es-Sire*, Daru'l-Marife Yayınları, Beyrut (t.y.), IV, 644.

³⁷ Rodinson Maxime, *Muhammed*, Çev. Atilla Tokatlı, Özne Yayınları, İstanbul 1998, s. 154.

³⁸ Rodinson, s. 155.

³⁹ Abbott, s. 27.

⁴⁰ Abbott, s. 28.

⁴¹ Arsel, İlhan, *Şeriat ve Kadın*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1995, s. 151.

⁴² Arsel, s.146.

⁴³ Kazıcı, s. 127-128.

süratli gelişme sonucunda 20 yaşını izleyen yıllarda da çabucak yaşlandıklarını savunurlar.⁴⁴ Diğer bir deyişle bu gruptakiler, iklim şartlarının kadınların biyolojik yapısını etkilediği için kızlar küçük yaşta ergen olduklarından evliliklerin de küçük yaşlarda yapıldığını savunmaktadır. Bu evliliğin örf açısından normal olduğunu savunanların bir başka delili ise Hz.Peygamber'in Zeyneb ile olan izdivacıdır. Cahiliyye Arap toplumunda evlatlık ile öz oğul, bazı hususlarda aynı konuma sahipti. Toplumun geleneklerine göre evlatlığın hanımı ile evlenilmez, böyle bir evlilik zina olarak telakki edilirdi. Ama bu konudaki kabullerin yanlış olduğu ve değişmesi gerektiği belirtilip, Yüce Allah'ın açık onayı ile⁴⁵ Hz.Peygamber ve Zeyneb evlenmiştir. Fakat toplumun eleştirisi ve hoşnutsuzluğu hala devam edince gelen vahiyle⁴⁶ tüm eleştirilere cevap verilmiş oldu.⁴⁷ Bu görüşün savunucularına göre, şayet Hz.Peygamber'in Hz.Aişe ile olan evliliği de örf'e aykırı olsaydı, başta Hz.Peygamber'in en azlı düşmanları olmak üzere, toplum bu evliliği onamadığını açıkça belli ederdi. Ancak Hz.Aişe'nin evliliğinde kötülenecek ya da itham edilecek bir yön olmadığı için⁴⁸ toplum, bu evliliğe herhangi bir tepki göstermemiştir.

Bu grubun bir diğer delili ise, Hz.Peygamber'in çocuk yaşta evlendiği Hz.Aişe'yi hem eğitmiş, hem de İslami bilgilerle yetiştirmiş olmasıdır. Çünkü Hz.Peygamber'in diğer hanımları yaş ve zekâ bakımından Hz.Aişe ile kıyaslanamazdı. Diğer hanımlar daha önce birkaç evlilik deneyimi geçirmiş, çocuk sahibi olmuş ve zihinsel anlamda önemli meşguliyetleri bulunuyordu. Hz.Aişe ise özel yetenekleri, kıvrak zekâsı, küçük yaştan itibaren Müslüman bir ebeveynin çocuğu olması gibi özelliklere sahipti. Hz.Peygamber, İslami bilgileri doğrudan kendisinden alıp, Müslümanlara aktarmasını düşünmüş olabileceğinden Hz.Aişe ile erken yaşta evlenmiştir.⁴⁹ Bu konuda Muhammed Hamidullah şöyle der: "Hz.Peygamber'in İslam'ın esaslarını ve hükümlerini latif cinsin mensupları arasında anlatıp açıklayacak, akıllı ve heyecan dolu bir kadına ihtiyacı vardı. Hz.Aişe ise bütün bu vasıfları kendi şahsında toplamış bir kimseydi ve esasen pek küçük yaşta bulunmasına rağmen, Hz.Peygamber'in dikkatini bu vasıflarıyla üzerine çekmişti. Bundan ayrı, küçük yaşta bulunmasına rağmen, kocası Resülullah'ın kendisinde görmek isteyeceği her çeşit meziyet ve vasıfları alıp benimsemeye elverişli bir manevi yapıdaydı."⁵⁰ Hz.Aişe'nin baba evinde aldığı eğitimle zekâsı, anlayışı, kuvvetli hafızası, güzel konuşması, Hz.Peygamber'in evinde gelişti, olgunlaştı ve derinleşti.⁵¹ Üstelik çocuğu olmayan Hz.Aişe kendisini tamamen İslam'ı ve Hz.Peygamber'in hadislerini öğrenmeye adanmıştır.

Bu gruptakilerden bazıları, Hz.Peygamber'in Hz.Aişe ile olan evliliğinin vahiy neticesinde olduğunu savunurlar. Rivayete göre Hz.Peygamber'e rüyasının

⁴⁴ Aişe Abdurrahman, s. 240.

⁴⁵ *Ahzab* 33/37.

⁴⁶ *Ahzab* 33/40.

⁴⁷ Abbott, s. 36.

⁴⁸ Aişe Abdurrahman, s. 239.

⁴⁹ Azimli, I, 33.

⁵⁰ Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, II, 678.

⁵¹ Fayda, II, 202.

da iki defa Hz.Aişe gösterilmiş ve “bu senin hanımıdır.” denilmiştir.⁵² Bundan yola çıkarak, “Hz.Peygamber’in evliliği tamamen vahiyle gerçekleşmiştir.”⁵³ derler.

H.z.Peygamber’in Hz.Aişe ile altı yaşında nişanlanıp, dokuz yaşında evlendiğinin ne derece doğru ve kati olduğunun bilinemeyeceğini, bu sayıların kesin olarak yaşı sınırlamak için değil de yaklaşık olarak yaşı ifade etmek için kullanılmı ş olabileceğini savunanlar da vardır.⁵⁴

İkinci grupta incelediğimiz araştırmacılar arasında Hz.Aişe'nin evlenme yaşının dokuz olduğunu içeren rivayetleri dikkate almaksızın, başka rivayetler üzerinde yorum yaparak Hz.Aişe'nin evlenme yaşını 17-18'e çıkartan görüşü savunanların yanı sıra Hz.Aişe'nin altı yaşında nişanlanıp dokuz yaşında nikâhlandığı hakkındaki rivayetlerin doğru olmayıp tamamen tarihi gerçeklere aykırı olduğunu savunanlar da vardır.⁵⁵ Bu gruptakiler iddialarını yine rivayetlere dayandırarak ispatlamaya çalışmaktadırlar. Buna göre Hz.Aişe Hz.Peygamber'le nişanlanmadan önce Mut'im b. Adiy'in oğlu Cübeyr ile nişanlı idi. Mut'im'in ailesi Müslüman olan Ebû Bekr'in kızını oğluna almaktan vazgeçince Ebû Bekr kızını Hz.Peygamber'e nikâhladı. Bu konuda Yaşar Nuri Öztürk'ün yaptığı değerlendirmeyi aktarmanın yararlı olduğunu düşünüyoruz: “Hz.Peygamber Hz.Aişe'yi nikâhladığında altı yaşındaysa nübüvvetten dört yıl sonra doğmuş olmalıdır. Daha ilk günlerde Müslüman olmuş Ebû Bekr'in, putperest bir aileye kızını gelin vermek üzere anlaşılmış olması, bu şartlar altında nasıl mümkün olur? Anlaşılan odur ki Hz.Aişe, Ebû Bekr'in Müslüman oluşundan epey önce, putperest bir aile tarafından istenmiş ve babası da bunu kabul etmiştir. Eğer bu istek, Ebû Bekr'in Müslümanlığı kabulünden sonra olsaydı, Peygamber dostu bir Ebû Bekr, kızını putperest bir aileye asla vermeye kalkmazdı. O halde Hz.Aişe, Müslümanlığın zuhurundan önce doğmuş ve hatta o sıralarda, bir aile tarafından gelin edilmek üzere istenecek duruma gelmişti. Hz.Aişe'nin İslam'ın zuhurundan en az beş-altı yıl önce doğmuş olduğunu kabul etmek gerekir. Buna göre de, Hz.Aişe'nin Peygamber tarafından istendiği sırada en az 14-15 yaşlarında olması icap eder.”⁵⁶

Bu grubun bir başka delili de Hz.Esma'nın ölüm yaşı ve tarihidir. Hz.Esma H. 73 senesinde oğlu Abdullah öldürüldükten birkaç gün sonra Mekke'de 100 yaşında vefat eder. Hz.Esma H. 73 yılında 100 yaşında vefat etmişse, Hicret'te 27-28 yaşında; Hz.Esma'dan on yaş küçük olan Hz.Aişe de Hicret'te 17 yaşında olmalıdır. Hz.Peygamber'le de Hicret'ten sekiz ay sonra evlendiğine göre, Hz.Aişe'nin evlendiğinde yaklaşık 18 yaşında olduğu⁵⁷ savunulur.

⁵² İbn Sa'd, VIII, 67; Buhari, *Nikâh*, 9-36.

⁵³ Kazıcı, s.131.

⁵⁴ Berki, Ali Himmet – Keskiöglü, Osman, *Hatemi'l Enbiyâ Hz.Muhammed ve Hayatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 210.

⁵⁵ Konrapa, Zekai, *Peygamberimiz İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, Fatih Yayınevi, İstanbul, (t.y.), s.478.

⁵⁶ Öztürk, s. 34.

⁵⁷ Şibli, Mevlana, *Asrı Saadet*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Eser Kitabevi, İstanbul 1974, II, 149; Savaş, Rıza, “Hz.Aişe'nin Evlenme Yaşı ile İlgili Farklı Bir Yaklaşım”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir 1995, sayı IX, s. 140.

Mevlana Şibli Hz.Aişe'nin, "Ben Mekke'de oynayan bir çocuk iken, "Onların vadeleri, kıyamettir. Kıyamet ne dehşetli, ne acıdır."⁵⁸ ayeti indi. Bakara ve Nisa sureleri, ben Peygamber'in yanında iken nazil oldu." sözünden yola çıkarak, Kamer Suresi'nin Mekke'de nübüvvetin dördüncü yılında nazil olduğunu ve Hz.Aişe'nin o dönemin olaylarını tafsilatıyla bildiğine ve kavradığına göre o zamanlarda yaklaşık sekiz-dokuz yaşlarında, Medine'ye hicret esnasında ise 17 yaşında olmasının daha makul olduğunu söyler.⁵⁹ Şibli'nin bir başka dayanağı ise şudur: Hatice vefat ettiği zaman Hz.Peygamber'e evi idare edecek ve çocuklara bakacak biri lazımdı. Sevde yaşlı, kımlıdayamayacak kadar da şişman ve hizmete muhtaç bir kadındı. Hz.Peygamber'in evini idare edecek genç ve dinç birine ihtiyacı vardı. Bunun için de o, bu niteliklere sahip 18 yaşlarında olan Hz.Aişe ile evlendi.⁶⁰

Bu görüşü savunanlardan Rıza Savaş da konuya Habeşistan'a hicret açısından yaklaşarak şunları söyler: Hz.Aişe, "Benim aklım kesti keseli anne-babamı dindar olarak gördüm. Peygamber hemen her gün sabah akşam vakitlerinde bize uğradı. Müslümanlar sıkıştırılınca Ebû Bekr de Habeşistan'a hicret için yola çıktı." rivayeti, Mekke dönemi Ebû Bekr ailesinin Habeşistan'a hicret öncesini anlatmaktadır. Eğer Hz.Aişe'nin Hicret esnasında 8-9 yaşında olduğu kabul edilirse, Habeşistan'a hicret esnasında daha doğmamış olması gerekir. Bu olayı anlattığına göre, Hz.Aişe'nin Habeşistan hicretinden önce doğmuş olması gerekir. Bu da Hz.Aişe'nin Hz.Peygamber'le evlenme yaşının dokuz değil, daha büyük olduğu anlamına gelir.⁶¹ Aynı şekilde Savaş, bir başka konuyla iddiasını güçlendirmek ister. Buna göre, Hz.Aişe ve Abdurrahman, Ebû Bekr'in Ümmü Rûmân'dan olan çocuklarıdır. Abdurrahman, Bedir Savaşı'nda müşrik saflarında savaşa katıldığında 20 yaşlarındadır. Hicret sırasında Hz.Aişe sekiz yaşında kabul edilirse, Abdurrahman'la aralarındaki yaş farkı 10 gibi olur. Aksini ifade eden bir delil olmadığına göre anne- baba bir olan bu iki kardeş arasındaki yaş farkının bir iki gibi olabileceğini fakat 10 yaş kadar farkın olamayacağını savunan Savaş, Hz.Aişe'nin Hz.Peygamber'le evlendiğinde 18 yaşında olmasının daha makul olduğunu kabul eder.⁶²

SONUÇ

Toplumun temelini oluşturan ailenin oluşumunda evlenme biçimleri, evlenme yaşı, aile üyelerinin görevleri gibi ilişkiler bir kültürden diğerine, hatta aynı toplumun tabakaları arasında bile farklılık gösterebilmektedir. Her toplumun aile ile ilgili örf ve adetleri, kendi kültürel yapısı doğrultusunda oluşmuştur. Bu gerçekten hareketle Hz.Peygamber'in yaşadığı Arap toplumunun da kendine özgü evlenme şekli, gelenek, görenek, örf ve adetleri bulunmaktadır. Hz.Peygamber'in Hz.Aişe ile olan evliliği, özellikle Hz.Aişe'nin yaşından dolayı

⁵⁸ Kamer 54/46.

⁵⁹ Şibli, II, 148.

⁶⁰ Şibli, II, 149-150.

⁶¹ Savaş, Rıza, "Hz.Aişe'nin Evlenme Yaşı ile İlgili Farklı Bir Yaklaşım", *D.E.Ü.İ.F.D.*, sayı IX, s. 140-141.

⁶² Savaş, Rıza, IX, 143.

gündeme getirilmiştir. Kimileri bu evliliği sert bir dille eleştirirken, kimileri de savunmuştur. Tarihi olayları inceleyen kişinin bir yargıç gibi hareket etmesi doğru olmadığı gibi savunmacı bir yaklaşımla hareket etmesi de doğru değildir.

Hz.Aiše'nin evlilik yaşı için kesin bir rakam vermekten ziyade, bu evliliğin erken yaşta olduğu bir vakıdır. Ancak bu yaş, o toplumun evlilik kültürüne ters değildir. Şayet Hz.Aiše'nin evlenme yaşı Arap toplumunun gelenek, görenek ve örfüne aykırı olsaydı, Medine'de Yahudi ve Münafıklar başta olmak üzere Hz.Peygamber, en azılı düşmanları tarafından ağır bir şekilde eleştirilirdi. Nitekim Hz.Peygamber'in Zeyneb ile evliliği, kiblenin değiştirilmesi ve Abdullah b. Cahş'ın komutanlık ettiği Nahle Seriyyesi'nde yasak aylarda kan dökülmesi gibi olaylar Mekke Müşriklerin ve Yahudilerin Hz.Peygamberi ve arkadaşlarını ağır bir şekilde eleştirmelerine neden olmuştur. Her hareket ve davranışları muarızlarınca takip edilen Hz.Peygamber ve Müslümanlar o toplumun örfüne aykırı hareket ettikleri zaman eleştiri ile karşılaşmışlardır. Buradan, Hz Aişe'nin evlenme yaşının o toplumun kabullendiği bir uygulama olduğu sonucuna varılabilir.

Geçmişe ait olayları, şartların ve kaynakların elverdiği ölçüde doğru anlamak ve gerçeğe ulaşmak için geçmiş, şimdiki zamanın değer yargılarıyla ve ölçüleriyle değerlendirmek gerekir.